

Rozdział 2. Źródła prawa spółek handlowych

Spis treści

	Nb
2.1. Prawo stanowione (akty normatywne)	1
2.1.1. Uwagi ogólne	1
2.1.2. Historia polskiego prawa spółek handlowych	2
2.1.2.1. Kodeks handlowy z 1934 r.	2
2.1.2.2. Kodeks spółek handlowych z 2000 r.	5
2.1.3. Źródła obowiązującego prawa	9
2.1.3.1. Kodeks spółek handlowych	9
2.1.3.2. Kodeks cywilny	12
2.1.3.3. Ustawa – Prawo przedsiębiorców	16
2.1.3.4. Przepisy szczególne i związkowe	17
2.1.3.5. Problem dostosowania do prawa Unii Europejskiej	20
2.2. Prawo zwyczajowe i zwyczaj handlowy	22
2.3. Inne źródła prawa spółek handlowych	28

Literatura: *M. Allerhand*, Kodeks handlowy. Komentarz, Lwów 1935; *P. Bielski*, Pełnomocnictwo handlowe (uwagi de lege lata i de lege ferenda), PPH 2001, Nr 5; *T. Baums, S. Soltysiński*, Projekt europejskiej ustawy modelowej w spółkach, PPH 2009, Nr 1; *P. Bielski*, Zasady stosowania kodeksu cywilnego w sprawach ze stosunków prawnych spółki handlowej i spółdzielni, cz. 1, Pr.Sp. 2010, Nr 9, cz. 2, Pr.Sp. 2010, Nr 10; *M. A. Dausies, R. Skubisz* (red.), Prawo gospodarcze Unii Europejskiej, Warszawa 1999; *S. Grodziski*, Prace nad kodyfikacją i unifikacją prawa prywatnego (1919–1947), KPP 1992, Nr 1–4; *S. Grzybowski* (red.), System prawa cywilnego, t. I, Część ogólna, Wrocław 1974; *J. Jacyszyn*, Druga odsłona projektu ustawy. Prawo spółek handlowych, Rej. 1999, Nr 8; *tenże*, Projekt ustawy, Prawo spółek handlowych, Rej. 1999, Nr 8; *tenże*, Trzeba dać szansę nowemu prawu spółek, Pr.Sp. 1999, Nr 9; *A. Jakubecki, A. Kidyba, J. Mojak, R. Skubisz*, Prawo spółek. Zarys, Lublin 1999; *A. Kappes*, Uwagi o reformie prawa spółek, Pal. 1998, Nr 9–10; *W. J. Katner*, Problemy funkcjonowania spółki cywilnej w nowej rzeczywistości prawnej, PPH 2002, Nr 11; *A. Kidyba*, Jeszcze o zmianach w prawie spółek, PPH 1999, Nr 11; *tenże*, O potrzebie zmian w kodeksie spółek handlowych (w przepisach części ogólnej dotyczących spółek osobowych i spółki z o.o.), PPH 2002, Nr 10; *tenże*, Nowelizacja Kodeksu spółek handlowych, cz. II – Zmiany w spółce akcyjnej, przepisach transformacyjnych, prawnokarnych i przejściowych, MoP 2004, Nr 7; *tenże*, Przepisy dodane jako normy kreujące nowe instytucje k.s.h., PPH 2004, Nr 3; *tenże*, Nowelizacja Kodeksu spółek handlowych, cz. I – Zmiany w przepisach ogólnych, w spółkach osobowych i w spółce z o.o., MoP 2004, Nr 6; *T. Knypl, K. Trzciniński*, Znaczenie zwyczajów i dobrych obyczajów w prawie cywilnym i handlowym, PPH 1997, Nr 8; *A. Koch, J. Napierala* (red.), Prawo handlowe. Spółki handlowe. Umowy gospodarcze, Kraków 2002; *K. Kruczalak*, Prawo handlowe. Zarys wykładu, Warszawa 1996; *D. Kulgawczuk, R. L. Kwaśnicki*, Najnowsze zmiany w kodeksie spółek handlowych, Pr.Sp. 2009, Nr 1; *T. Kurnicki*, Stosowanie przepisów o wadach oświadczeń woli w prawie spółek, cz. I, Pr.Sp. 2006, Nr 6, cz. II, Pr.Sp. 2006, Nr 7–8; *R. L. Kwaśnicki*, Wpływ nowelizacji Kodeksu spółek handlowych na mandaty niektórych członków organów nadzoru spółek

kapitałowych, MoP 2004, Nr 20; R. L. Kwaśnicki, A. Bielecka, „Internetowa” nowelizacja kodeksu spółek handlowych – tabela zmian, Pr.Sp. 2009, Nr 4; R. L. Kwaśnicki, R. Lewandowski, „Große” Änderung des polnischen Gesetzbuches über die Handelsgesellschaften, Handbuch für Wirtschaft und Recht in Osteuropa 2004, Nr 8; C. Mik, Europejskie prawo wspólnotowe. Zagadnienia teorii i praktyki, t. I, Warszawa 2000; J. Napierala, Europejskie prawo spółek, Warszawa 2013; J. Naworski, Nowelizacja przepisów Kodeksu spółek handlowych o spółce z ograniczoną odpowiedzialnością, cz. 1, MoP 2004, Nr 9, cz. 2, MoP 2004, Nr 10; J. Okolski, J. Modrzejewski, Z. Gasiński, Natura stosunku korporacyjnego spółki akcyjnej, PPH 2000, Nr 8; J. Okolski, M. Szyszka, Ocena najważniejszych zmian kodeksu spółek handlowych dokonanych nowelizacją z 23.10.2008 r., PPH 2009, Nr 6; A. Opalski, Dywidenda po nowelizacji kodeksu spółek handlowych, Pr.Sp. 2004, Nr 6; *tenże*, Europejskie prawo spółek, Warszawa 2010; *tenże*, Kierunki ewolucji europejskiego prawa spółek, PPH 2009, Nr 11; K. Oplustil, O potrzebie proeuropejskiej wykładni polskiego prawa spółek, PPH 2010, Nr 9; R. Pabis, O potrzebie nowelizacji kodeksu spółek handlowych, cz. 1, Pr.Sp. 2003, Nr 2; *tenże*, Nowelizacja kodeksu spółek handlowych, cz. 1, Pr.Sp. 2004, Nr 3; cz. 2, Pr.Sp. 2004, Nr 4; cz. 3, Pr.Sp. 2004, Nr 5; *tenże*, Nowelizacja przepisów o podwyższeniu kapitału zakładowego spółki z o.o. na mocy dotychczasowych postanowień umowy spółki, PPH 2004, Nr 10; M. Paluch, Kierunki reformy prawa spółek handlowych, MoP 1998, Nr 8; M. Pazdan, Kodeks spółek handlowych a kodeks cywilny, PiP 2001, Nr 2; R. Poliński, Kodeks spółek handlowych a dyrektywy Unii Europejskiej, PPH 2001, Nr 7; W. Popiołek, Nowelizacja przepisów Kodeksu spółek handlowych o spółce akcyjnej, MoP 2004, Nr 12; Projekt reformy struktury majątkowej spółki z o.o., PPH 2010, Nr 10; W. Pyziol, A. Szumański, I. Weiss, Prawo spółek, Bydgoszcz 1998; W. Pyziol, A. Szumański, I. Weiss, Prawo spółek, Warszawa 2014; Z. Radwański, w: F. Ryszka (red.), Historia państwa i prawa Polski 1918–1939, cz. II, Warszawa 1968; M. Romanowski, Reforma prawa spółek handlowych a rynek kapitałowy (zagadnienia wybrane), PPH 1999, Nr 2; M. Sajfan (red.), Prawo Wspólnot Europejskich a prawo polskie. Prawo spółek, Warszawa 1996; M. Sajfan, J. Okolski, J. Modrzejewski, J. Brol, J. Krauss, W. Opalski, M. Modrzejewska, W sprawie projektu ustawy – Prawo spółek handlowych, KPP 1998, Nr 4; T. Siemiątkowski, Kodeks spółek handlowych – nowa kodyfikacja prawa spółek, Pal. 2000, Nr 9–10; T. Siemiątkowski, R. Potrzeszcz, Zmiany w kodeksie spółek handlowych – omówienie i komentarz, cz. 1–4, PPH 2004, Nr 2, 3, 4 i 6; S. Sołtysiński, Spóźniona reforma prawa spółek handlowych, PPH 1999, Nr 5; *tenże*, Kodeks spółek handlowych. Podstawowe założenia, PiP 2000, Nr 11; S. Sołtysiński, A. Szajkowski, J. Szwaja, Założenia reformy prawa spółek handlowych, PL 1997, Nr 1; *ciż*, Kodeks handlowy. Komentarz, t. II, Warszawa 1998; K. Sójka-Zielińska, Historia prawa, Warszawa 1986; F. Studnicki, Działanie wyczajny handlowego w zakresie zobowiązań z umowy, Kraków 1949; A. Szumański, Nowe polskie prawo spółek handlowych, PPH 2000, Nr 1; *tenże*, Regulaminy zarządów i rad nadzorczych spółek kapitałowych, PPH 2003, Nr 1; *tenże*, Wady oświadczeń woli w prawie spółek handlowych (ze szczególnym uwzględnieniem przypadku błędu lub podstępu związanego z przystąpieniem wspólnika do spółki kapitałowej oraz wniesieniem do niej wkładu), w: Usus magister est optimum. Rozprawy prawnicze ofiarowane profesorowi Andrzejowi Kubasowi, Warszawa 2016; J. Szwaja, R. Kwaśnicki, W sprawie wykładni nowego art. 375¹, a także art. 375, art. 207 oraz art. 219 § 2 k.s.h., PPH 2004, Nr 8; R. Szymkowiak, P. Zgliński, Skutki nowelizacji definicji spółki dominującej, Pr. Sp. 2004, Nr 6; P. Tomala, Swoboda kształtowania umów w umowie spółki z o.o., Pr. Sp. 2005, Nr 7–8; M. Tarska, Zakres swobody umów w spółkach handlowych, Warszawa 2012; S. Włodyka (red.), Prawo spółek, Kraków 1996; *tenże*, Miejsce normatywnej regulacji prawa spółek, w: B. Gnela, J. Kaczanowski, R. Szostak (red.), Studia z prawa ogólnego i gospodarczego. Księga pamiątkowa dedykowana Profesor Czesławie Żuławskiej, Kraków 2000; *tenże*, Praktyczne problemy związane ze stosowaniem k.s.h., PPH 2002, Nr 10; *tenże*, Kodeksowe spółki atypowe, Warszawa 2004; *tenże*, Prawo koncernowe, Kraków 2004; J. Zieleniewski, Ogólne „towarowe” zwyczaje handlowe w obrocie międzynarodowym, Warszawa 1964.

2.1. Prawo stanowione (akty normatywne)

2.1.1. Uwagi ogólne

1. Prawo stanowione (akty normatywne) w przedmiocie spółek może mieć różną strukturę, w zależności od obowiązującego w danym państwie systemu prawa prywatnego. 1

Tak zwana spółka zwykła regulowana jest – w zasadzie – wszędzie w przepisach prawa cywilnego (spółka prawa cywilnego).

Gdy zaś chodzi o spółki handlowe, to wyróżnić należy dwa główne systemy¹.

Pierwszy polega na całościowej kodyfikacji prawa dotyczącego tych spółek. Może ona mieć charakter zewnętrzny lub wewnętrzny. Kodyfikacja o charakterze zewnętrznym ma miejsce wówczas, gdy istnieje odrębny kodeks spółek handlowych; przypadek taki dotyczy właśnie Polski od 2000 r., tj. od wejścia w życie KSH. Natomiast z kodyfikacją o charakterze wewnętrznym mamy do czynienia wówczas, gdy spółki handlowe są całościowo unormowane w większej kodyfikacji; w monistycznym systemie prawa ma to miejsce w ramach kodeksu cywilnego (tak w Szwajcarii i we Włoszech oraz w Holandii), w systemie dualistycznym – w kodeksie handlowym (tak w Polsce do 2000 r. oraz we Francji w *Code de commerce* z 2000 r.).

System drugi polega na istnieniu osobnych aktów normatywnych dotyczących różnych rodzajów spółek, np. osobno odnośnie do spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, osobno zaś w przedmiocie spółek akcyjnych; system taki ma miejsce np. w Niemczech i Austrii.

W Polsce – jak wiadomo – obowiązuje zasada jedności prawa cywilnego, polegająca na tym, iż całość problematyki prawa prywatnego – przynajmniej jej podstawowe unormowanie – zawarta jest w KC. Oprócz tego jednak obowiązuje odrębny KSH, mający za swój przedmiot całość problematyki tych spółek. Istnieje także wiele przepisów szczególnych zawierających fragmentaryczną regulację ustroju różnych spółek, stanowiącą odstępstwo od zasad ogólnych wyrażonych w podstawowych aktach prawnych.

2.1.2. Historia polskiego prawa spółek handlowych

2.1.2.1. Kodeks handlowy z 1934 r.

1. Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. na ówczesnych ziemiach polskich obowiązywało pięć różnych systemów prawa, odpowiednio także, gdy chodzi o materię prawa handlowego, a w szczególności także prawa spółek². 2

Potrzeba zjednoczenia ziem polskich oraz włączenia Rzeczypospolitej do międzynarodowego obrotu gospodarczego spowodowały, iż w ramach Komisji Kodyfikacyjnej powołana została odrębna sekcja prawa handlowego, w skład której weszli: *Stanisław Wróblewski*, *Adam Chelmoński*, *Tadeusz Dziurzyński*, *Aleksander Doliński* i *Antoni Górski*. Gdy chodzi o prawo spółek, to w ramach tej sekcji opracowano najpierw projekt prawa o spółkach akcyjnych, a następnie prawa o spółkach z o.o. W 1933 r. opracowania te włączono do projektu KH, w którym zawarte były ponadto

¹ Zob. *S. Włodyka*, Miejsce normatywnej regulacji, s. 239 i n.

² Bliżej na ten temat: *Z. Radwański*, w: *F. Ryszka* (red.), *Historia państwa i prawa Polski 1918–1939*; *S. Grodziski*, *Prace nad kodyfikacją i unifikacją*, s. 15 i n.; *K. Sójka-Zielińska*, *Historia prawa*, s. 261 i n.

przepisy o spółce jawnej i komandytowej. Całość została określona jako Część I KH; Część II miała zawierać m.in. prawo ubezpieczeniowe, nie została jednak zrealizowana na skutek wybuchu wojny.

Kodeks handlowy wszedł w życie w 1934 r. Prawo spółek nie stało się zatem przedmiotem odrębnej regulacji, lecz jedynie częścią KH o szerszym zakresie. Oparte było na wzorach niemieckich, choć zawierało także istotne i oryginalne nowości. Podobieństwo do systemu prawa niemieckiego znalazło także wyraz w tym, iż przepisy prawa akcyjnego oraz prawa o spółkach z o.o. znalazły się w dwóch odrębnych projektach aktów normatywnych, opracowanych nawet przez różnych autorów. Odbiło się to na spistości KH; między przepisami o spółce akcyjnej oraz o spółce z o.o. pojawiły się bowiem różnice nieuzasadnione względami merytorycznymi, a nawet różnice terminologiczne.

3 2. Kodeks handlowy z 1934 r. dzielił się na dwie księgi.

Księga pierwsza nosiła tytuł „Kupiec”. Obejmowała najpierw przepisy o charakterze ogólnym dotyczące kupców, a mianowicie Dział I – odnośnie do pojęcia kupca (art. 2–12), Dział II – dotyczący rejestru handlowego (art. 13–25), Dział III – odnośnie do firmy (art. 26–38), Dział IV – odnośnie do zbycia przedsiębiorstwa (art. 39–53), Dział V – o rachunkowości kupieckiej (art. 54–59), Dział VI – o pełnomocnikach handlowych (art. 60–69), Dział VII – o kupcu jednoosobowym (art. 70–73) oraz Dział VIII – o osobie prawnej (art. 74). Druga grupa przepisów w ramach Księgi I dotyczyła różnego rodzaju spółek, a mianowicie Dział IX – spółki jawnej (art. 75–142), Dział X – spółki komandytowej (art. 143–157), Dział XI – spółki z ograniczoną odpowiedzialnością (art. 158–306) oraz Dział XII – spółki akcyjnej (art. 307–490); Dział XIII – zawierał postanowienia o przekształcaniu spółki akcyjnej i spółki z ograniczoną odpowiedzialnością (art. 491–497). Od ustawodawstwa niemieckiego, które – jak wyżej stwierdzono – stanowiło pierwowzór dla polskiego KH, polskie przepisy różniły się tym, iż KH regulował wszystkie rodzaje spółek handlowych, stanowił więc rodzaj pełnej, aczkolwiek tylko wewnętrznej, bo w ramach KH, kodyfikacji prawa spółek handlowych.

Księga druga dotyczyła czynności handlowych. Jej opis został w tym miejscu pominięty, gdyż nie odnosiła się ona do prawa spółek.

4 3. Powyższy stan obowiązywał bez większych zmian do zasadniczej kodyfikacji polskiego prawa cywilnego, dokonanej w 1964 r., aczkolwiek jego przepisy stawały się coraz bardziej martwe, a to ze względu na zmianę struktury gospodarki, stopniowo przekształcaną w gospodarkę socjalistyczną.

Reforma polskiego prawa cywilnego z 1964 r. oparta została na zasadzie jedności prawa cywilnego, powodującej w konsekwencji likwidację dychotomicznego podziału prawa prywatnego na prawo cywilne i handlowe. Jej wyrazem był m.in. KC oraz art. VI ustawy z 23.4.1964 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks cywilny¹, uchylający KH „z wyjątkiem przepisów (...) dotyczących spółek jawnych, spółek z ograniczoną odpowiedzialnością i spółek akcyjnych, przy czym w stosunku do tych spółek pozostają również w mocy przepisy (...) o firmie, prokurze i rejestrze handlowym”. W ten sposób KH przekształcił się w akt normatywny dotyczący wyłącznie spółek handlowych, o ograniczonym jednak zakresie, gdyż z pominięciem spółek komandytowych.

¹ Dz.U. Nr 16, poz. 94 ze zm.

W tej w zasadzie okrojonej postaci KH, będący w istocie rzeczą kodeksem spółek handlowych, przetrwał do końca 2000 r., tj. do wejścia w życie KSH.

2.1.2.2. Kodeks spółek handlowych z 2000 r.

1. Prace nad reformą prawa spółek handlowych zostały podjęte natychmiast po zmianie ustrojowej z przełomu lat 80. i 90. XX w.¹ 5

W ramach Komisji do Spraw Reformy Prawa Cywilnego przy Ministerstwie Sprawiedliwości RP powołana została w 1991 r. Grupa robocza do spraw reformy prawa spółek zarobkowych pod przewodnictwem prof. *A. Kleina*, która przygotowała do 1994 r. obszerne materiały, jednak bez opracowania projektu nowego prawa spółek (przyjęto wówczas nazwę: „spółki gospodarcze”)².

W 1996 r. powołana została do życia Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego, pod przewodnictwem prof. *Z. Radwańskiego*, który w tym samym roku utworzył Zespół do Spraw Spółek Handlowych, w skład którego weszli profesorowie *A. Szajkowski*, *S. Soltysiński* (przewodniczący) i *J. Szwaja*; ten ostatni został w 1999 r. zastąpiony przez prof. *A. Szumańskiego*. Zespół ten opracował w 1997 r. „Założenia projektu prawa spółek handlowych”, ogłoszone w Rzeczpospolitej Nr 93 z 21.4.1997 r. i przyjęte jednogłośnie 27.1.1999 r. przez Komisję Kodyfikacyjną, a następnie dwie kolejne wersje projektu prawa spółek handlowych³.

Projekty te były przedmiotem publicznej dyskusji, a także opinii ekspertów.

Z dyskusji nad projektami prawa spółek handlowych zanotować należy wiele publikowanych wypowiedzi⁴, a także dwie poświęcone temu konferencje. Konferencja zorganizowana 2.4.1998 r. w Warszawie przez Ministra Sprawiedliwości, Komisję Kodyfikacyjną, Instytut Nauk Prawnych PAN oraz Wydział Prawa KUL, w zasadzie zaaprobowала koncepcję głębokiej reformy prawa spółek handlowych w odrębnej ustawie⁵. Dnia 1.8.1998 r. opublikowane zostało w Rzeczypospolitej „Stanowisko w sprawie projektu ustawy – Prawo spółek handlowych”, opracowane głównie przez przedstawicieli Katedry Prawa Handlowego Uniwersytetu Warszawskiego⁶, w którym wypowiedziano się przeciwko propozycji Komisji Kodyfikacyjnej, natomiast za utrzymaniem KH i za „płytką” nowelizacją jego przepisów w części dotyczącej spółek handlowych, ograniczoną w zasadzie do uwzględnienia wymogów odpowiednich dyrektyw UE. Stanowisko to stało się przedmiotem konferencji zorganizowanej 28.11.1998 r. przez Katedrę Prawa Handlowego UW, w czasie której doszło do kon-

¹ Omawia je przede wszystkim *S. Soltysiński*, Kodeks spółek handlowych. Podstawowe założenia, s. 4 i n. oraz *T. Siemiątkowski*, Kodeks spółek handlowych – nowa kodyfikacja prawa spółek, s. 7 i n.

² Tezy prawa spółek gospodarczych ogłoszono w Rzeczp. z 24.3.1988 r.

³ Pierwszy projekt ogłoszono wraz z uzasadnieniem w SP 1998, Nr 1–2, drugi projekt w Pr.Sp. 1999, Nr 3, zaś uzasadnienie w Pr.Sp. 1999, Nr 5, s. 38 i n., a także w SP 1999, Nr 1–2. Zob. *S. Soltysiński*, *A. Szajkowski*, *J. Szwaja*, Założenia reformy.

⁴ Zob. m.in. *J. Jacyszyn*, Projekt ustawy, s. 25 i n.; *tenże*, Druga odsłona projektu ustawy, s. 31 i n.; *tenże*, Trzeba dać szansę; *M. Paluch*, Kierunki reformy; *A. Kappes*, Uwagi o reformie; *M. Romanowski*, Reforma prawa spółek handlowych; *A. Kidyba*, Jeszcze o zmianach.

⁵ Sprawozdanie w PiP 1998, Nr 12, s. 102 i n.

⁶ Zob. *M. Saffan*, *J. Okolski*, *J. Modrzejewski*, *J. Broł*, *J. Krauss*, *W. Opalski*, *M. Modrzejewska*, W sprawie projektu ustawy, s. 4 i n.

frontacji zwolenników i przeciwników gruntownej reformy prawa spółek¹. Kolejna konferencja w tej sprawie odbyła się w Warszawie w dniach 7–8.12.1999 r.

Projekt prawa spółek handlowych był także recenzowany przez Zespół Ekspertów powołany przez *Deutsche Stiftung für Internationale Rechtliche Zusammenarbeit* w składzie: prof. E. Heinecke (Hamburg), prof. A. Baier (Jena), dr E. Pelzer (Frankfurt), pod przewodnictwem prof. M. Luttra, który wskazał na zasadniczą zgodność projektu z prawem UE oraz celowość, a zarazem wyjątkowość kompleksowego uregulowania w jednym akcie prawnym całości problematyki spółek handlowych. Projekt Komisji Kodyfikacyjnej oceniono jako najlepszy spośród wszystkich ocenianych dotąd przez wspomnianą Fundację projektów prawa spółek pochodzących z Europy Środkowo-Wschodniej.

Dnia 26.5.1999 r. projekt prawa spółek handlowych został jednomyślnie zaakceptowany przez Radę Legislacyjną przy Radzie Ministrów.

Na przełomie lat 1999 i 2000 projekt (drugi) prawa spółek handlowych był przedmiotem uzgodnień międzyresortowych, a także uzgodnień z Sądem Najwyższym, organami samorządowymi oraz przedstawicielami różnych gremiów gospodarczych. Na tym etapie prac legislacyjnych, na wniosek Biura Legislacyjnego Rządu oraz przedstawicieli praktyki przyjęta została nazwa „kodeks”, co pociągnęło za sobą zmiany w oznaczeniu poszczególnych jego postanowień, odpowiednio do rangi tego aktu normatywnego (podział na artykuły, paragrafy i punkty).

Po podjęciu stosownych uchwał przez Komitet Europejski Rady Ministrów oraz Radę Ministrów projekt kodeksu w trybie pilnym przekazany został do Parlamentu. W Sejmie utworzona została specjalna Podkomisja do spraw Projektu Kodeksu spółek handlowych. W Senacie projekt był przedmiotem obrad Komisji Ustawodawczej oraz Komisji Gospodarki Narodowej. W trakcie prac parlamentarnych, prowadzonych przy szerokim udziale ekspertów, wprowadzono do projektu szereg poprawek².

Ustawa – Kodeks spółek handlowych została uchwalona przez Sejm w dniu 15.9.2000 r. i ogłoszona w Dz.U. Nr 94, poz. 1037 z mocą obowiązującą od 1.1.2001 r.

6 2. Potrzeba nowej całościowej regulacji prawnej prawa spółek handlowych wynikała przede wszystkim z dwóch głównych przyczyn³.

Po pierwsze, ze względu na konieczność dostosowania tej regulacji do potrzeb współczesnej, rozbudowanej i skomplikowanej praktyki gospodarczej. Kodeks handlowy z 1934 r. był wprawdzie kodyfikacją stojącą w czasie jej tworzenia na najwyższym poziomie europejskim, niemniej jednak upływ czasu spowodował powstanie licznych luk w regulacji prawnej oraz nieprzystosowanie zawartych w niej rozwiązań do nowych zjawisk w gospodarce. Ponadto 50 lat niestosowania przepisów prawa spółek w polskiej praktyce uniemożliwiło wytworzenie się orzecznictwa sądowego, które wypełniłoby powstałe luki.

Po drugie, potrzeba nowej regulacji prawa spółek handlowych podyktowana została koniecznością dostosowania prawa polskiego do prawa UE, wynikłą z niedalekiej perspektywy uzyskania przez Polskę członkostwa w UE.

¹ Zob. Sprawozdanie z konferencji na temat reformy polskiego prawa spółek handlowych, PL 1999, Nr 1, s. 256 i n.

² Omawia je S. Soltysiński, w: *Soltysiński*, KSH. Komentarz, t. I, 2001, s. 10 i n.

³ Zob. A. Szumański, *Nowe polskie prawo*, s. 1 i n.

Wskazane powody sprawiły także, iż konieczna była „głęboka”, a nie „płytką” reforma prawa spółek, przesądziły również o pilności reformy¹.

Kodeks spółek handlowych z 2000 r. oparty został na trzech podstawowych zasadach, a mianowicie na zasadzie: ograniczonej autonomii prawa spółek handlowych, ciągłości (kontynuacji) oraz dostosowania do standardów europejskich. Zasada ograniczonej autonomii prawa spółek handlowych² oznacza najpierw, iż jest ono wyspecjalizowaną częścią jednolitego prawa cywilnego, a nie samodzielną gałęzią prawa lub częścią prawa handlowego, rozumianego jako odrębna – obok prawa cywilnego – gałąź prawa prywatnego. Znajduje to wyraz w art. 2 KSH, statuującym zasadę subsidiarynego stosowania przepisów KC do stosunków prawnych powstałych w zakresie prawa spółek. Należy jednak zwrócić uwagę na to, iż sytuacja jest tutaj odmienna niż np. w przypadku papierów wartościowych, co do których art. 921⁶ i n. KC pełnią funkcję części ogólnej w stosunku do aktów normatywnych regulujących poszczególne rodzaje papierów wartościowych; gdy chodzi o spółki, to KC przepisów takich nie zawiera, chyba iżby przepisy o spółce (art. 860 i n.) uważać za takie przepisy ogólne, co jednak byłoby sprzeczne z panującym powszechnie poglądem, iż przepisy te regulują odrębny normatywny typ spółki. Podkreślonego charakteru prawa spółek handlowych nie zmienia fakt, że ustawie w tym przedmiocie nadano rangę kodeksu. Wyżej była już jednak o tym mowa, iż traktowanie prawa spółek jako części prawa cywilnego nie przeszkadza rozumieć go także jako części prawa handlowego ujmowanego jako wyspecjalizowana, dydaktyczna dyscyplina.

Autonomia KSH w stosunku do KC przejawia się natomiast w:

- 1) zupełnej w zasadzie regulacji prawnej problematyki prawa spółek handlowych, tj. ich tworzenia, organizacji, funkcjonowania, rozwiązywania, łączenia, podziału i przekształcania (art. 1 KSH);
- 2) odmiennej często regulacji problematyki spółek handlowych w tych jej fragmentach, w których istnieje ogólna regulacja KC, zwłaszcza co do³:
 - a) zakresu swobody kontraktowania (ograniczona swoboda kontraktowa w prawie spółek handlowych, wyłączająca częściowo stosowanie art. 353¹ KC);
 - b) skutków sprzeczności z ustawą czynności prawnych (art. 58 KC i art. 21 KSH);
- 3) odpowiednim tylko stosowaniu przepisów KC do stosunku prawnego spółki handlowej (art. 2 zd. 2 KSH) w przypadkach nieuregulowanych wyraźnie w KSH.

Zasada ciągłości (kontynuacji) wyraża myśl przyjęcia za podstawę KSH rozwiązań, pojęć i terminologii KH, jak również wyników prac nad kodyfikacją prawa spółek w okresach wcześniejszych. W konsekwencji tego, KSH stanowi dalszy ciąg ewolucji polskiego prawa spółek, co umożliwia także dalsze wykorzystanie doktryny i orzecznictwa, powstałych na gruncie KH. W całości przepisów KSH wyróżnić można – z tego punktu widzenia – dwie ich grupy. Pierwsza to rozwiązania przejęte z dawnego KH; przepisy w tym przedmiocie zostały jednak odpowiednio unowocześnione, m.in. poprzez odpowiednie zmiany terminologiczne (np. termin „przedmiot przedsiębiorstwa” zastąpiony został terminem „przedmiot działalności spółki”, termin „kapitał akcyjny” został zastąpiony jednolitym dla wszystkich spółek kapitałowych terminem „kapitał zakładowy” itp.). Drugą grupę tworzą przepisy całkowicie nowe; zaliczyć tutaj należy przede wszystkim cały Dział I Tytułu I pt. „Przepisy wspólne” oraz cały Ty-

¹ Zob. S. Soltysiński, Spóźniona reforma, s. 1 i n.

² Zob. Uzasadnienie projektu ustawy – Prawo spółek handlowych, Pr.Sp. 1999, Nr 5, s. 39 i n.

³ Zob. A. Szumański, Nowe polskie prawo, s. 3 i n.

tuł IV „Łączenie, podział i przekształcanie spółek”; zasadniczo rozbudowane zostały także przepisy o spółce akcyjnej. W sumie, przepisów całkowicie nowych jest w KSH przeszło połowa.

Zasada dostosowania do standardów europejskich dotyczy dwóch kwestii.

Po pierwsze, harmonizacji polskiego prawa spółek z podstawowymi wzorcami europejskimi tego prawa. W grę wchodzi przede wszystkim rozwiązanie zawarte w prawie państw członków UE. Kodeks spółek handlowych z 2000 r. nawiązuje przede wszystkim do prawa niemieckiego. Już KH wzorowany był w dużej mierze na ustawodawstwie niemieckim, także wiele nowych rozwiązań KSH ma swoje źródło we współczesnym prawie niemieckim (np. gdy chodzi o spółkę w organizacji czy przepisy prawa koncernowego); źródeł inspiracji nowych rozwiązań poszukiwano także w ustawodawstwie innych państw UE, a mianowicie w prawie francuskim, włoskim, austriackim, holenderskim i szwajcarskim¹. Wreszcie, uwzględniono także nowe prawo spółek w krajach postkomunistycznych Europy Środkowo-Wschodniej, a mianowicie ustawę węgierską z 1988 r. oraz słoweńską i chorwacką z 1993 r.²

Dla przepisów o spółce partnerskiej wzorem stało się natomiast prawo amerykańskie³. W procesie „przeszczepiania” obcych wzorców do prawa polskiego wykazano jednak więcej samodzielności, aniżeli miało to miejsce w KH⁴.

Po drugie, zasada dostosowania do standardów europejskich dotyczy jednolitego prawa europejskiego, obowiązującego w UE. Z art. 69 Układu Stowarzyszeniowego wynikał obowiązek dostosowania polskiego prawa spółek do prawa UE, co wzmocnione zostało jeszcze bliską perspektywą wstąpienia Polski do UE. Wzorcem dla ustawodawcy polskiego stały się obowiązujące w UE akty wspólnotowe, jak również dyrektywy w przedmiocie prawa spółek wydawane na podstawie art. 44 ust. 2 lit. g TWE (obecnie art. 50 ust. 3 lit. g TFUE)⁵.

W dostosowywaniu nowego polskiego prawa do standardów UE zachowano jednak pewną „wstrzemięźliwość”⁶, wynikającą z faktu, iż pewne dyrektywy w zakresie prawa spółek pozostały ciągle jeszcze tylko projektami, oraz z obserwacji praktyki państw będących członkami UE zachowujących pewne odrębności w granicach swobody wynikających z luzów prawa wspólnotowego. Znacznych kłopotów przysporzyła także niekompatybilność języka prawnego dyrektyw europejskich i pojęć prawa polskiego⁷. Stan i ewolucja europejskiego prawa spółek zostały przedstawione przez *J. Napieralę* w Rozdziale 23 tomu 2B⁸.

7 **3.** W krótkim czasie, bo już po upływie 3 lat, zaistniała – wypowiedziana w licznych krytycznych publikacjach pod adresem KSH⁹ – potrzeba jego gruntownej nowe-

¹ Zob. Uzasadnienie projektu ustawy, s. 45.

² Teksty tych ustaw (oraz innych wschodnioeuropejskich) w języku niemieckim, w: *Handbuch für Wirtschaft und Recht in Osteuropa*.

³ Uzasadnienie projektu ustawy, s. 45.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Zob. ich omówienie u *A. Szumańskiego*, w: *W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss*, Prawo spółek, 1998, s. 667 i n., jak również część VI tomu 2B.

⁶ Uzasadnienie projektu ustawy, s. 45.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Zob. także *J. Baums, S. Soltysiński*, Projekt europejskiej ustawy modelowej; *K. Oplustil*, O potrzebie proeuropejskiej wykładni; *A. Opalski*, Kierunki ewolucji.

⁹ Zob. zwłaszcza: *W. J. Kainer*, Problemy funkcjonowania spółki cywilnej; *A. Kidyba*, O potrzebie zmian; *R. Pabis*, O potrzebie nowelizacji; *S. Włodyka*, Praktyczne problemy.

lizacji. Dokonała tego ustawa z 12.12.2003 r. o zmianie ustawy Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw¹, która weszła w życie w zasadzie od 15.1.2004 r.

Zmiany wprowadzone przez nowelizację z 2003 r.² są ilościowo bardzo poważne; wystarczy wspomnieć, że w samym KSH ustawa wymienia ich ponad sto. Nie można jednak mówić o gruntownej reformie prawa spółek handlowych, gdyż nienaruszone zostały główne myśli i zasady kodyfikacji, a ponadto bardzo wiele zmian ma charakter drobny; także jednak i wiele drobnych zmian ma poważne konsekwencje merytoryczne.

Nowelizacja dotknęła całego obszaru KSH, a więc zarówno przepisów ogólnych, wspólnych dla spółek i kapitałowych, jak i dotyczących poszczególnych normatywnych typów tych spółek.

4. W latach następnych dokonano również istotnych zmian³. W niniejszym opracowaniu są one omówione przy analizie szczegółowych zagadnień ustroju spółek handlowych. 8

2.1.3. Źródła obowiązującego prawa

2.1.3.1. Kodeks spółek handlowych

1. Kodeks spółek handlowych z 2000 r. zawiera przepisy dotyczące spółek handlowych (art. 1 § 1 KSH), tj. spółki jawnej, spółki partnerskiej, spółki komandytowej, spółki komandytowo-akcyjnej, spółki z o.o. oraz spółki akcyjnej (art. 1 § 2 KSH). Poza jego zakresem pozostają zatem tzw. spółka cywilna (spółka prawa cywilnego), regulowana w art. 860 i n. KC, oraz tzw. spółka cicha, niemająca obecnie żadnej ustawowej regulacji prawnej. 9

Kodeks spółek handlowych pozostawia poza zakresem swojej regulacji spółki unormowane w przepisach szczególnych, a to fundusze narodowe, fundusze inwestycyjne itp. Są one wymienione w 10 punktach art. 611 KSH, zaś pkt 11 tego artykułu odsyła do „innych spółek handlowych uregulowanych w odrębnych ustawach”. Będzie o nich mowa dalej w pkt 2.1.3.4.

Kodeks spółek handlowych zawiera przepisy prawa prywatnego o charakterze ustrojowoorganizacyjnym, reguluje bowiem „tworzenie, organizację, funkcjonowanie, rozwiązywanie, łączenie, podział i przekształcanie spółek handlowych”. Z tego punktu widzenia ma jednak charakter mieszany, gdyż oprócz norm o charakterze ustrojowoorganizacyjnym zawiera także przepisy karne, zebrane osobno w Tytule V „Przepisy karne” (art. 586–595 KSH). Dotyczą one działań i zaniechań osób biorących udział

¹ Dz.U. Nr 229, poz. 2276 ze zm.

² T. Siemiątkowski, R. Potrzebszcz, Zmiany w Kodeksie spółek handlowych; A. Kidyba, Nowelizacja Kodeksu spółek handlowych, cz. I; *tenże*, Nowelizacja Kodeksu spółek handlowych, cz. II; *tenże*, Przepisy dodane; R. Pabis, Problemy nowelizacji Kodeksu spółek handlowych; *tenże*, Nowelizacja przepisów; W. Popiołek, Nowelizacja przepisów Kodeksu spółek handlowych; J. Naworski, Nowelizacja przepisów Kodeksu spółek handlowych o spółce z ograniczoną odpowiedzialnością; R. Kwaśnicki, Wpływ nowelizacji Kodeksu; A. Opalski, Dywidenda po nowelizacji; R. Szymkowiak, P. Zgliński, Skutki nowelizacji definicji spółki dominującej; J. Szwaja, R. Kwaśnicki, W sprawie wykładni; R. Lewandowski, R. L. Kwaśnicki, „Große” Änderung des polnischen Gesetzbuches über die Handelsgesellschaften.

³ O. Kulgawczuk, R. L. Kwaśnicki, Najnowsze zmiany, s. 2 i n.; R. L. Kwaśnicki, A. Bielecka, „Internetowa” nowelizacja kodeksu spółek handlowych, s. 13 i n.; J. Okolski, M. Szyszka, Ocena najważniejszych zmian kodeksu spółek handlowych, s. 1 i n.; Projekt reformy struktury majątkowej, s. 5 i n.

w tworzeniu spółki lub w jej organach, uznanych za przestępstwa, tj. zabronionych pod groźbą kary.

- 10 2. Przepisy KSH zostały usystematyzowane w 6 tytułach, a mianowicie:
- Tytuł I. Przepisy ogólne
 - Dział I. Przepisy wspólne
 - Dział II. Spółki osobowe
 - Dział III. Spółki kapitałowe
 - Tytuł II. Spółki osobowe
 - Dział I. Spółka jawna
 - Dział II. Spółka partnerska
 - Dział III. Spółka komandytowa
 - Dział IV. Spółka komandytowo-akcyjna
 - Tytuł III. Spółki kapitałowe
 - Dział I. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością
 - Dział II. Spółka akcyjna
 - Tytuł IV. Łączenie, podział i przekształcanie spółek
 - Dział I. Łączenie się spółek
 - Dział II. Podział spółek
 - Dział III. Przekształcenia spółek
 - Tytuł V. Przepisy karne
 - Tytuł VI. Zmiany w przepisach obowiązujących, przepisy przejściowe i przepisy końcowe.

Ustrój poszczególnych spółek będących przedmiotem Tytułu II (Spółki osobowe) uregulowany jest według podobnego schematu, obejmującego tworzenie spółki, stosunek do osób trzecich, stosunki wewnętrzne oraz rozwiązanie lub likwidację spółki; Tytuł III, odnoszący się do spółek kapitałowych, ma strukturę bardziej rozbudowaną, stosownie do ich bardziej skomplikowanej problematyki.

- 11 3. Charakter prawny przepisów KSH z punktu widzenia ich podziału na imperatywne (bezwzględnie obowiązujące) i dyspozytywne (względnie obowiązujące) oraz ewentualnie semidyspozytywne nie przedstawia się jasno i dlatego wymaga w każdym przypadku analizy. W świetle sformułowania przepisów KSH można jednak podjąć próbę ustalenia pewnych reguł ogólnych.

Wspomniany charakter przepisów KSH sprowadza się do pytania, czy umowa spółki lub statut mogą uchylić postanowienie ustawy, tj. zawierać odmienną od niej treść.

Można przyjąć ogólną regułę, iż przepisy KSH mają – w zasadzie – charakter bezwzględnie obowiązujący (imperatywny), tzn. iż umowa spółki lub jej statut w zasadzie nie może ich uchylać, chyba że w konkretnym przypadku wyraźny przepis KSH na to zezwala¹. Sposób formułowania tych przepisów KSH jest jednak różny, a przy tym nie zawsze jednoznaczny i konsekwentny.

¹ Na gruncie dawnych przepisów tak samo *S. Soltysiński*, w: *S. Soltysiński, A. Szajkowski, J. Szwaja*, Kodeks handlowy, s. 19. Odmiennie *A. Jakubowski, A. Kidyba, J. Mojak, R. Skubisz*, Prawo spółek. Zarys, s. 154. Natomiast *J. Okolski, J. Modrzejewski, Z. Gasiński*, Natura stosunku korporacyjnego, s. 6 – przyjmują, że swoboda stron co do modyfikacji poszczególnych przepisów KH istniała jako reguła, z wyjątkiem przypadków, gdy dana norma zakazywała zmian w stosunku do przepisów lub wyraźnie dopuszczała pewną zmianę.

W Tytule I „Przepisy ogólne” KSH wszystkie postanowienia mają charakter imperatywny (bezwzględnie obowiązujący), z wyjątkiem tylko art. 10 § 2, zawierającego zastrzeżenie: „chyba że umowa spółki stanowi inaczej”; jest to jedyny tego rodzaju przepis w całym Tytule I, co upoważnia do rozumowania *a contrario*.

W Tytule II „Spółki osobowe” stan prawny nie jest z tego punktu widzenia jednolity. Dotyczy to szczególnie Działu I „Spółka jawna”. W Rozdziałach 1 i 2 tylko art. 30 § 1 KSH zawiera zastrzeżenie, iż „umowa spółki może przewidywać (...)”, z czego *a contrario* należy wnosić, iż reszta przepisów tych rozdziałów ma charakter bezwzględnie obowiązujący; natomiast Rozdział 3 pt. „Stosunki wewnętrzne spółki” oraz Rozdział 4 pt. „Rozwiązanie spółki i wystąpienie wspólnika” wydają się zawierać – w zasadzie – przepisy dyspozytywne (względnie obowiązujące); co do Rozdziału 3 wynika to z art. 37 § 1 KSH, zawierającego ogólną klauzulę, iż „przepisy niniejszego rozdziału mają zastosowanie, jeżeli umowa spółki nie stanowi inaczej” (charakter bezwzględnie obowiązujący ma jedynie art. 38, a to na mocy art. 37 § 2 KSH); natomiast Rozdział 4 nie zawiera takiej ogólnej klauzuli, zaś art. 60 § 2, art. 62 § 3 oraz art. 63 § 3 zastrzegają, iż „przeciwnie postanowienia umowy są nieważne”, z czego należy wnioskować *a contrario*, że pozostałe przepisy tego rozdziału nie mogą być uchylone odmiennymi postanowieniami umowy spółki. W Dziale II „Spółka partnerska”, w Dziale III „Spółka komandytowa” oraz w Dziale IV „Spółka komandytowo-akcyjna” brak również jakiegokolwiek klauzuli ogólnej w tym przedmiocie, w niektórych tylko przepisach znajdujemy zastrzeżenie, iż albo „umowa spółki może przewidywać (...)” (art. 95–97 KSH), albo „jeżeli umowa spółki nie stanowi inaczej (...)” (art. 108, 147, 174 KSH), z czego wynika znów wniosek *a contrario*, iż pozostałe przepisy mają charakter bezwzględnie obowiązujący.

W Tytule III o spółkach kapitałowych sformułowania KSH są inne co do spółki z o.o., i inne co do spółki akcyjnej.

Jeśli chodzi o spółkę z o.o.¹, brak jest ogólnej klauzuli w kwestii dopuszczalności modyfikacji lub uzupełnienia w drodze umowy spółki postanowień Kodeksu, natomiast w niektórych przypadkach znajdujemy zastrzeżenie: „jeżeli umowa spółki nie stanowi inaczej” (art. 174, 191 § 3, art. 202, 241 i 258 KSH) lub „umowa może” (art. 235 § 3 i art. 236 § 2 KSH). Wnosić stąd należy *a contrario*, iż w innych przypadkach umowne modyfikacje lub uzupełnienia nie są prawnie dopuszczalne.

Inną technikę ustawodawczą zastosowano odnośnie do spółki akcyjnej. W art. 304 KSH zawarta jest najpierw ogólna klauzula; według § 3 tego artykułu „statut może zawierać postanowienia odmienne, niż przewiduje ustawa, jeżeli ustawa na to zezwala”: według § 4 „statut może zawierać dodatkowe postanowienia, chyba że z ustawy wynika, że przewiduje ona wyczerpujące uregulowanie albo dodatkowe postanowienie statutu jest sprzeczne z naturą spółki akcyjnej lub dobrymi obyczajami”. Gdy chodzi o statutową modyfikację postanowień ustawowych, to w dalszych postanowieniach KSH wyraźnie zezwalają na to sformułowania: „jeżeli statut spółki nie stanowi inaczej” (art. 357 § 3 i art. 380 § 2 KSH) lub „statut spółki może” (art. 337 § 2, art. 349 § 1, art. 353 § 4, art. 354 § 2 i 3, art. 356 § 3, art. 357 § 2 i 3, art. 361 § 1, art. 369 § 2, art. 370 § 2, art. 385 § 2 i art. 391 § 1 i 3); wnosić stąd należy, iż statutowe modyfikacje (zmiany) przepisów ustawowych odnośnie do spółki akcyjnej są w pozostałym zakresie niedopuszczalne. Inna zasada, a mianowicie sformułowana w art. 304 § 4 KSH, obowiązuje co do dopuszczalności dodatkowych postanowień statutu spółki akcyj-

¹ Zob. P. Tomala, Swoboda, s. 50 i n.

nej; jest to dopuszczalne zawsze, chyba że istnieje jedno z ograniczeń wymienionych w tym przepisie; kryteria wyczerpującego sformułowania w KSH oraz sprzeczności z naturą spółki są jednak nieostre, podobnie zresztą jak kryterium sprzeczności z dobrymi obyczajami, w związku z czym stosowanie i wykładnia przepisów art. 304 § 3 i 4 KSH będą następczą w praktyce niewątpliwie poważnych trudności.

W Tytule IV brak jest jakichkolwiek wyraźnych przepisów dopuszczających odchylenia umowne od regulacji ustawowej, z czego należy wnosić, iż przepisy tego rozdziału mają jednolicie charakter bezwzględnie obowiązujący.

Na zakończenie należy jeszcze wspomnieć o przypadku szczególnym. Według art. 119 (spółka komandytowa) oraz art. 139 (spółka komandytowo-akcyjna) KSH „postanowienia umowy (statutu) niezgodne z przepisami niniejszego rozdziału nie wywołują skutków prawnych wobec osób trzecich”. Jest to nieważność w pewnym sensie kierunkowa, gdyż skutkująca tylko w stosunkach spółki z osobami trzecimi (a nie w stosunkach wewnętrznych spółki).

W końcu należy jeszcze zauważyć, że charakter prawny przepisów KSH z punktu widzenia ich podziału na *ius cogens* i *ius dispositivum* może być oceniany także w świetle pytania o zakres swobody stron przy dokonywaniu modyfikacji normatywnych typów umów. Jest on bardzo niewielki, co prowadzi do odwrócenia zasady obowiązującej odnośnie do umów cywilnoprawnych w ogóle: modyfikacje te są w zasadzie zakazane, dopuszczone zaś tylko w wyjątkowych przypadkach.

2.1.3.2. Kodeks cywilny

- 12 1. Problem stosowania przepisów KC do spółek handlowych powstaje w związku, po pierwsze – z istnieniem tzw. spółki cywilnej, uregulowanej w art. 860 i n. KC, po drugie – ze względu na pytanie, czy i w jakim zakresie do stosunków tych mogą być stosowane pozostałe przepisy KC.
- 13 2. Przepisy art. 860–875 KC noszą tytuł „Spółka” i regulują umowę spółki, wkłady do spółki, prawa i obowiązki współników itp. Z drugiej strony, przepisy KSH (podobnie jak przepisy uchylonego KH) normują ustrój prawny spółek handlowych, tj. spółki jawnej, spółki z o.o., komandytowej itd. Już na gruncie uchylonego KH powstało w związku z tym pytanie co do wzajemnego stosunku przepisów obu tych kodyfikacji w przedmiocie uregulowanego w nich ustroju prawnego różnych spółek. Pytanie to jest również aktualne na gruncie KSH. Istnieją tutaj dwie możliwości. Pierwsza to stanowisko, iż KC i KSH regulują odmienne normatywne typy spółek, nie istnieje zatem w tym przedmiocie zbieg przepisów. Stanowisko to było przeważające, aczkolwiek nie wypowiedziane wyraźnie. Druga możliwość to przyjęcie, iż przepisy te wzajemnie się uzupełniają, mogą być więc wzajemnie stosowane w przypadku luk we właściwej regulacji prawnej. Wypowiedzi w tym kierunku pojawiły się w doktrynie. Tak np. przyjmowali niektórzy, iż do tzw. spółek w organizacji należało stosować przepisy KC o spółce¹. W konsekwencji tego przepisy KC o spółce sytuowały się jako przepisy ogólne w stosunku do szczegółowych przepisów o spółkach handlowych, podobnie zatem jak ogólne przepisy KC o papierach wartościowych w stosunku do szczególnych przepisów dotyczących poszczególnych papierów wartościowych (prawo wekslowe i czekowe, prawo o obligacjach itp.). I odwrotnie, przyjmowano czasem, iż do spółki prawa cywilnego można było stosować *per analogiam* przepisy KH

¹ Zob. dalej Rozdział 15 tomu 2B.

o spółce jawnej (np. art. 91, 94, 96, 121 KH itp.)¹. Na tle obowiązującego obecnie stanu prawnego należy przyjąć, iż przepisy KC o spółce (art. 860 i n. KC) nie mają charakteru przepisów ogólnych w stosunku do przepisów KSH, lecz regulują odrębny od wymienionych w KSH normatywny typ spółki, w postaci spółki cywilnej. Wynika to z dwóch względów. Po pierwsze, przepisy KSH regulujące ustroj spółek handlowych są bardziej szczegółowe niż przepisy KC o spółce, w przypadku więc ewentualnej luki w przepisach KSH brak będzie nadających się do zastosowania przepisów KC o spółce. Pewnym wyjątkiem jest kapitałowa spółka w organizacji²; jest ona uregulowana w KSH tylko częściowo, ewentualnemu posiłkowemu zastosowaniu przepisów art. 860 i n. KC zapobiega jednak skutecznie odesłanie z art. 11 § 2 KSH, o treści: „do spółki kapitałowej w organizacji w sprawach nieuregulowanych w ustawie stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące danego typu spółki po jej wpisie do rejestru”; a więc nie przepisy KC, lecz KSH o spółce z o.o. lub o spółce akcyjnej. Nie ma więc podstaw, aby do spółek kapitałowych w organizacji stosować (nawet odpowiednio) przepisy o spółce cywilnej³, i *vice versa*, nie ma podstaw do tego, aby do spółki cywilnej stosować (nawet tylko odpowiednio) przepisy KSH.

3. Drugi problem to możliwość zastosowania ogólnych przepisów KC o osobach, czynnościach prawnych, zobowiązaniach itp., do stosunków prawnych spółek handlowych.

14

Według art. 1 KH „w stosunkach handlowych obowiązują w braku przepisów kodeksu handlowego i ustaw szczególnych lub powszechnego w państwie prawa zwyczajowego przepisy prawa cywilnego”. Przepisy prawa cywilnego wchodziły więc w zastosowanie, po pierwsze tylko w przypadku braku regulacji w samym KH, a więc tylko posiłkowo, po drugie, dopiero na czwartym miejscu, a mianowicie po KH, przepisach szczególnych oraz powszechnym w państwie prawie zwyczajowym.

Według obowiązującego obecnie, a stanowiącego wyraz zasady jedności prawa cywilnego, art. 2 KSH: „w sprawach określonych w art. 1 § 1 nieuregulowanych w ustawie stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego. Jeżeli wymaga tego właściwość (natura) stosunku prawnego spółki handlowej, przepisy Kodeksu cywilnego stosuje się odpowiednio”⁴.

Artykuł 2 KSH nie jest sformułowany jednoznacznie. Ze zmian, jakim poddawano jego sformułowanie w toku opracowywania projektu KSH, wynika wszakże, iż intencją twórców KSH było rozróżnienie między przypadkami, w których KC będzie miał bezpośrednie zastosowanie, od innych, kiedy w grę wchodzić będzie tylko odpowiednie stosowanie przepisów KC.

Z art. 2 KSH wynikają pewne dyrektywy co do sposobu stosowania przepisów KC.

¹ Zob. W. Pyziół, w: W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss, Prawo spółek, 1998, s. 64.

² Bliżej S. Włodyka, Kodeksowe spółki atypowe, s. 116 i n.

³ *Ibidem*, s. 117.

⁴ W trakcie opracowywania projektu KSH przepis ten ulegał (pod wpływem krytyki, zob. na ten temat M. Pazdan, Kodeks spółek handlowych a kodeks cywilny, s. 30 i n.) zmianom redakcyjnym. Pierwotnie miał on brzmienie: „do spółek handlowych oraz do czynności prawnych współników (akcjonariuszy) przewidzianych w niniejszej ustawie stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego, chyba że sprzeciwiałoby się to właściwości (naturze) stosunku prawnego”. W późniejszym projekcie przepisowi temu nadano następującą redakcję: „§ 1. W sprawach określonych w art. 1 § 1 nieuregulowanych w ustawie stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego. § 2. Jeżeli wymaga tego właściwość (natura) stosunku prawnego, przepisy Kodeksu cywilnego stosuje się odpowiednio”. W dalszych projektach zniesiono już podział na dwa oddzielne paragrafy, nie zmieniając jednak treści przepisu i w tym brzmieniu przepis wszedł do obecnego art. 2 KSH.